

”Ballbingen – i de godes tjeneste!”

Jan Ove Tangen, professor, dr. philos., Høgskolen i Telemark

Nei, tittelen er ikke skrevet feil. Dette er ikke et innlegg om hvordan nærmiljøanlegget 'Ballbingen' tjener 'Det Gode', som f. eks. å få flest mulig barn til å bli fysisk aktive og derigjennom bedre folkehelsen. Nei, innlegget vil forsøke å vise at ballbinger er et middel for 'De Gode' fotballspillerne til å bli enda bedre, på bekostning av de barna som virkelig kunne hatt behov for å bevege seg, men som blir stående passive på utsiden med misunnelige blikk.

Dominerende aktører

Bakgrunnen for ballbingens suksess som nærmiljøanlegg, finner vi i Kultur- og kirkedepartementets (KKD) viktige omlegging av anleggspolitikken det siste tiåret. Flest mulig skal gis anledning til å drive idrett og fysisk aktivitet. Især vil KKD prioritere anleggstyper som harmonerer med aktivitetsprofilen til barn og ungdom (St. meld. 14 1999-2000). Det skal i første rekke skje gjennom en videreutvikling av nærmiljøanleggsordningen. Regjeringen ønsker et større fokus på utviklingen av nærmiljøanlegg i tilknytning til skolenes uterom. St. meld. 14 opererer med en svært åpen definisjon av nærmiljøanlegg. Men dessverre ledsages ikke definisjonen av en reflektert diskusjon om det er forhold ved ulike typer anlegg som kan virke ekskluderende. Disse forholdene har åpnet opp for at sterke interessenter, både på organisasjons- og produksjonssiden, har fått dominere idé- og produktutviklingssiden. Produksjonsfirmaet Bingen AS og Norges Fotballforbund fant hverandre i begynnelsen av 1990-årene. Andre produsenter har kommet til senere. For disse er dette framtidens anlegg. Sammen har de lansert og markedsført ballbingen som et nærmiljøanlegg. Barn og unges stemme har druknet i denne prosessen.

Begeistringens rus

Dette konseptet har fått stort gjennomslag blant planleggere, administratorer og politikere. Nærmest som i en rus har de fleste kommuner kastet seg over anleggstypen. Enhver kommune med respekt for seg selv har nå bygget eller planlagt bygging av minst en ballbinge. Fotballforbundet har kjent sin besøkestid og har ønsket seg en ballbinge i jubileumsgave fra hver kommune. Men ikke nok med det. Beruset av både fotballens og ballbingens suksess har fotballpresident Per Ravn Omdal som mål at det skal bygges 4000 binger i løpet av noen år. Det vil si ca 9 ballbinger i hver norske kommune. Siden denne anleggstypen faller inn under nærmiljøanleggsordningen, kan dette medføre at Staten må bevilge nærmere 1 milliard til bygging av ballbinger de nærmeste årene. Det er i og for seg vel anvendte penger hvis dette virkelig hadde bidratt til ”idrett for alle”. Men som jeg nå skal antyde, er det langt fra sikkert.

De sterkestes rett

St. meld. 14, planleggere og politikere synes å ha oversett noen vesentlige sosiale prosesser som vil gjøre seg gjeldene når barn og unge tar i bruk ballbingen. Tenk dere følgende situasjon: En ballbinge plasseres i uterommet til en barneskole. Ved skolen er det 420 elever. Nærmere 20 av disse er gode fotballspillere. Vel 50 av barna er middelmådige. Resten, dvs. 350 elever, er dårlige fotballspillere. Hvem kommer til å bruke ballbingen i friminutter og etter skoletid hvis det ikke legges noen føringer på bruken? De fleste innser vel at det er de beste, sterkeste og eldste spillerne som kommer til å okkupere bingen i alle friminuttene. Det vil de også etter skoletid. Kun noen få av de middelmådige får sjansen til å være med enkelte ganger. De dårlige spillerne, inkludert alle jentene, blir forvist og må stå passive på utsiden av

bingen. Enhver som befinner seg i en skolegård kan ved selvsyn se at dette skjer også uten ballbinge. De områder i uterommet som i dag brukes til fotball eller håndball, blir brukt og domineres av gode fotball- eller håndballspillere. Gjennom direkte avvisning, trusler og spydige kommentarer om medelevers dårligere ferdigheter, hegner de beste om sitt 'territorium'.

Makten i de lukkede rom

Denne ekskluderingsprosessen forsterkes gjennom ballbingens innelukkethet. Og som sosiologien har vist, er lukkede rom arnested for makttilegnelse og maktutøvelse. Selv om størrelsen på bingene varierer, er det et lite areal spillerne kan bevege seg på. Det innebærer at få spillere kan være på banen samtidig. Inklusjonskriteriet vil, som jeg har antydnet, være ferdigheten den enkelte kan framvise. Kun de beste vil bli inkludert. De vil mestre dette lukkede rommet. Konstruksjonen inviterer til raskt spill, bruk av vant og vegger, harde skudd, tette taklinger osv. Gjennom mestring av dette tilegner den enkelte seg makt. Makt som kan nyttes for å dominere på banen og utenfor. Jo oftere de gode bruker ballbingen, jo bedre blir de, og jo mer makt får de. De som verken vil eller tørr utsette seg for dette, holder seg borte i avmakt. Selv om mange sikkert har lyst til å prøve, vil de ikke utsette seg for det fysiske og psykiske ubehaget dette rommet vil påføre dem

De andres blikk

For det er ikke til å komme fra at de andres blikk vil gjøre det vanskelig å entre ballbingen for de som ikke er så gode. Ved å tre inn på arenaen gjennom porten i ballbingen, trer du også fram for de andres vurderende blikk. Ballbingen inviterer til observasjon og evaluering av andres ferdigheter. Den avslører mer enn den gamle fotballøkka mangelfull ballfølelse og dårlig spilleforståelse. Vi vet fra forskning i Danmark hvordan unge håndballspillere gjemmer seg bak de gode, for å slippe å vise sine ferdigheter. De passer på å stille seg i posisjoner hvor de ikke kan motta pasninger og de gjør ikke noe forsøk på å få ballen i skåringssituasjoner. Slik gjemteatferd er mulig på Løkka. Da kan man være med, uten å være med. Man kan løpe, av og til være borte i ballen og glede seg over skåringene, men uten å blamere seg gjennom egne prestasjoner. I ballbingen vil dette avsløres nådeløst. For det første fordi plassen gjør at ballen alltid vil være "et sted nær deg". Du tvinges til å spille aktivt. For det andre fordi eksklusjonsmekanismen vil føre til at mange vil stå på utsiden å se på. Som tilskuere vil de være veldig oppmerksomme på hva som presteres på banen. Ikke minst for å heve egne prestasjoner ved å nedvurdere andres. Og det skjer gjennom kritiske kommentarer og nedlatende karakteristikk.

Anleggets tause forventninger

Ballbingen markedsføres som et flerbruksanlegg, hvor både sommer- og vinteraktiviteter skal kunne finne sted. Realiteten vil vise seg å bli annerledes. Konstruktørene har allerede bygget inn budskapet om hva ballbingen skal brukes til. Se bare på Scansis Løkka modell "Arken" som er vist i figur 1. Selv om det er tegnet inn sandkasser, husker, klatrevegg, sklier osv. er det ikke tvil om hva som er modellen for 'modellen'. Det er det tradisjonelle fotballstadion. Det sanser barna umiddelbart, med konsekvenser for deres egen bruk. Gjennom min egen forskning har jeg vist hvordan et idrettsanlegg er mettet med tause forventninger. For det første er anlegget en taus forventning om *hvor* aktiviteten skal foregå. Men anlegget er også forventninger som regulerer *hva* som skal foregå, *hvem* som skal få være med og *når* aktiviteten kan foregå. Disse forventninger kan vi innfri eller avvise. Og det gjøres. Bruken av ulike idrettsanlegg viser dette med all tydelighet. Disse tause forventningene gir lite rom for annerledes og alternativ bruk; bruk som kanskje bedre ville "harmonere[r] med

aktivitetsprofilen til barn og ungdom.” og ”... som gir mulighet for egenorganisert fysisk aktivitet.” (St. meld. 14. s 9). Barnas kreativitet, aktivitetsbehov og egenorganisering blir begrenset og gitt retning.

De få og spreke

Konsekvensene blir at de få gode blir enda bedre fotballspillere eller håndballspillere, De mange dårlige vil bli enda dårligere. Løkkas mulighet for både deltakelse og anonymitet er fratatt dem. Deres muligheter til å oppdage fotballspilletts uomtvistelige kvaliteter er sterkt redusert. Men det mest problematiske er følgende paradoks. Det som skulle være et middel til økt fysisk aktivitet blant barn og unge kan vise seg å fungere motsatt. De beste og sterkeste vil ved hjelp av ballbingen få mer enn nok fysisk aktivitet. Både på skolen, på fritiden og i organisert fotballtrening vil de få de 20-25 ukentlige treningstimer som Olympiatoppens ledelse ser som ønskelig for kommende eliteidrettsutøvere. De som virkelig kunne trenge å være mer fysisk aktivitet, vil både fysisk og psykisk bli ekskludert og fratatt muligheten for sårt tiltrengt mosjon og bevegelse. De som kommer aller dårligst ut er jentene. Selv om jenter i økende grad spiller fotball, vil dette anlegget forsterke guttenes fordommer mot 'jentefotball'. Og dette vil bli brukt mot jentene. Nok en gang vil de bli tilskuere til 'guttas idrett'.

”Öppna landskap”

Det er behov for mer refleksjon og diskusjon om idrettsanleggs inklusjons og eksklusjonsmekanismer. Selv om man har kommet i gang med forskning på dette, er det fortsatt et stort behov for mer empirisk forskning om hvordan idrettsanlegg faktisk fungerer. Svaret på hvordan flere skal bli mer fysisk aktive og hvilke idrettsanlegg som stimulerer til det, ligger muligens i ”de öppna landskap”. Der trives barn, unge og voksne best. Anlegget må åpne opp for mer fleksibel og alternativ bruk. Det må stimulere til kreativitet og mangfoldighet. Den tradisjonelle idretten må ikke få definisjonsmakt over hvordan nærmiljøanlegg skal utformes og brukes. Ballbingen er et grelt eksempel på hvor galt det da kan gå.

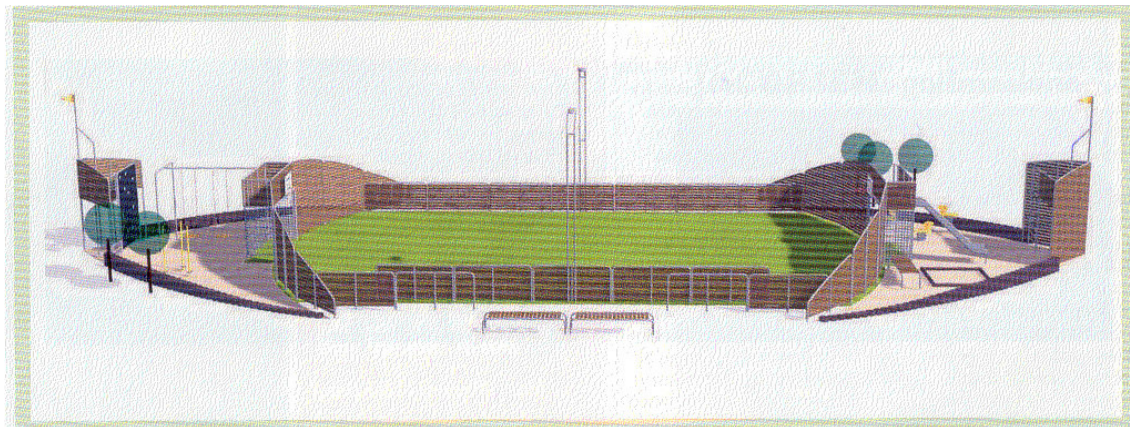

Fig 1 (hentet fra Scansis annonse i *Idrettsanlegg* nr 5 2001 s 15)